

SOMMARLAND

RAÄ 39 och 907
Leksands socken
Arkeologisk utredning

Greger Bennström

Framsidan: Entrén till Sommarland i vinterskrud. Foto: Greger Bennström

Inledning

Ett detaljplanearbete har påbörjats för Sommarland, Noret 54:1, i Leksand. Med anledning av detta genomförde Dalarnas museum under oktober en arkeologisk utredning för att klarlägga fornlämningsbilden. Utredningsområdet bestod av två delområden som tillsammans omfattade ca 90 000 m². Utredningen skedde i enlighet med Länsstyrelsen Dalarnas beslut, dnr 431-4493-10, och med Äventyret Sommarland AB som uppdragsgivare.

Syfte

Syftet med utredningen var att utreda i vilken omfattning fornlämningar skulle kunna komma att beröras av detaljplanearbetet samt att översiktligt fastställa och beskriva lämningarnas karaktär och omfattning. Utredningens resultat ska även kunna användas vid upprättandet av undersökningsplan för eventuella fortsatta arkeologiska undersökningar.

Metod

Innan fältarbetet satte igång gjordes en översiktlig studie av historiskt kartmaterial för undersökningsområdet. Själva fältarbetet bestod av en fördjupad fornminnesinventering.

Kunskapsläge

Inom utredningsområdet fanns sedan tidigare tre lämningar registrerade i Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister (FMIS). Dessa består av en blästplats (RAÄ-nr 39) i NV hörnet av undersökningsområdet samt två stensättningar (RAÄ 907) ca 175 meter söder därom. Blästplatsens norra del har undersöks av Dalarnas museum vid ett tidigare tillfälle (Sandberg 2008) och området direkt norr om blästplatsen undersöktes vid ett senare tillfälle (Sandberg 2009). Blästplatser och stensättningar tillsammans med stenåldersboplatser och odlingslämningar var den typ av lämningar som främst kunde förväntas påträffas inom undersökningsområdet (se t.ex. Sandberg 2009).

Undersökning

En sökning av historiska kartor gjordes i Lantmäteriets kartdatabas Arkivsök. Den äldsta kartan över aktuellt område är en geografisk avritning över Leksands, Bjursås och Åls socknar från 1668 (U 10), sedan kommer storskifteskartan från 1819 (U 24-25:1). Den fördjupade fornminnesinventeringen utfördes 2010-10-20. Ett tunt snötäcke låg på marken men utgjorde inte något större hinder för inventeringen. Hela utredningsområdet genomströvades med täta slag, ca 10 meters mellanrum. Stranden genomsöktes noga i jakt på slagg eller stenåldersartefakter. En jordsond användes för att försöka klargöra misstänkta gropars och förhöjningars eventuella funktion. Som hjälp vid inventeringen användes en GPS kopplad till en handdator med underlagskartor. De tidigare registrerade lämningarna besöktes för kontroll av läge och beskrivning.

Undersökningsområdet bestod till största delen av västsluttande moränmark med strandhak ned mot Siljan och ett flackare strandparti med sand i nordväst. Delar av

undersökningsområdet var redan exploaterat av nöjesparken, men utmed stranden och i det norra området fanns gles barrskog.

Resultat

Varken den geografiska avritningen från 1668 eller storskifteskartan från 1819 indikerade några lämningar. På storskifteskartan fanns en slog kallad Gropänget i det nordöstligaste hörnet av undersökningsområdet.

Under inventeringen kunde inte heller några nya lämningar upptäckas. Flera provstick med jordsond gjordes i misstänkta gropar och förhöjningar, men varken kol, slagg eller något annat arkeologiskt intressant kunde konstateras.

Inga spår av blästplatsen RAÄ-nr 39 kunde upptäckas söder om nuvarande stängsel, d.v.s. gränsen för undersökningsområdet. Stensättningen RAÄ-nr 907:1 var väl synlig och stämde bra med beskrivningen i FMIS: Stensättning, rund, 6-7 m i diameter och 0,25-0,70 m hög, med fyllning av 0,2-0,4 m stora stenar. Utrasad i väster. Den andra stensättningen, RAÄ-nr 907:2, var dock svårare att identifiera. Den ska också vara otydligare enligt tidigare beskrivning: Stensättning, rest av, oregelbunden närmast rund 5 m i diameter och 0,25-0,60 m hög, med fyllning av 0,2-0,3 m stora stenar. I mitten är en grop 1,5 m i diameter och 0,5 m djup.

Tolkning

Blästplatsen, RAÄ-nr 39, som daterats till vikingatid verkar inte sträcka sig in på undersökningsområdet, vilket också den tidigare förundersökningen antydde (Sandberg 2008). Schakt 1 som började 2,5 m norr om staketet och var 15 m långt (N-S) visade endast på spridd slagg i hela schaktet samt ugnsväggsfragment och skarpkantade stenar i schaktets norra del. De anläggningar som påträffades, slaggvarp, nedgrävning och malmrostningsplats låg alla norr om den ovan jord synliga slaggvarpen (ibid.). Även de härdar, skärvstensförekomster och kolningsgropar som påträffades vid den senare undersökningen, och har daterats till vendeltid – vikingatid, låg norr om de ovan jord synliga anläggningarna och den befintliga vägen (Sandberg 2009).

Anledningen till att stensättningen RAÄ-nr 907:2 var svår att identifiera utan närmare undersökning berodde på att den var kraftigt skadad redan vid dokumentationen 1994 och kanske har skadats ytterligare sedan dess.

Bedömning

Bedömningen blir att de lämningar som berörs av den planerade exploateringen är de två stensättningarna, RAÄ-nr 907, vilka är lagskyddade fasta fornlämningar.

Sammanfattning

Ett detaljplanearbete har påbörjats för Sommarland i Leksand. Dalarnas museum fick därför i uppdrag att utföra en fördjupad fornminnesinventering för att klargöra fornlämningsbilden inom planerat område.

Inför fältarbetet utfördes en översiktlig studie av historiskt kartmaterial. Själva fältarbetet utfördes under en dag i oktober 2010. Inga nya lämningar kunde upptäckas. Sedan tidigare fanns två stensättningar och en blästplats registrerade inom respektive i anslutning till utredningsområdet. Blästplatsen, som varit föremål för tidigare

undersökningar, verkar inte sträcka sig inom utredningsområdet. Av de två stensättningarna var den ena kraftigt skadad sedan tidigare medan den andra var mer intakt.

Stensättningarna bedöms vara lagskyddade fasta fornlämningar.

Referenser

Sandberg, Fredrik. 2008. Arkeologisk förundersökning Hjortnåsheden fornlämning nr 39 i Leksands socken och kommun, Dalarna. Dalarnas museum arkeologisk rapport 2008:2. Falun.

Sandberg, Fredrik. 2009. Arkeologisk undersökning Hjortnåsheden RAÄ 39, Leksands socken och kommun, Dalarna. Dalarnas museum arkeologisk rapport 2009:15. Falun.

Arkiv

FMIS. Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation. www.fmis.raa.se
Lantmäteriet, www.lantmateriet.se, arkivsök: U 10, U 24-25:1

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer: 413-4493-10

Länsstyrelsens beslutsdatum: 2010-08-03

Ekonomiskt kartblad: 13F 7a NÖ

Socken: Leksand

Fornlämning, raä nr: 39 och 907

Fastighet: Noret 54:1

Koordinater, SV (RT 90, 2,5 gon V): X-67 38 140 / Y-14 54 390

Höjd (RH 70): 160-195 m.ö.h.

Uppdragsgivare: Äventyret Sommarland AB

Utförandetid: 2010-10-20

Total yta: ca 90 000

Fälttid: 8 tim

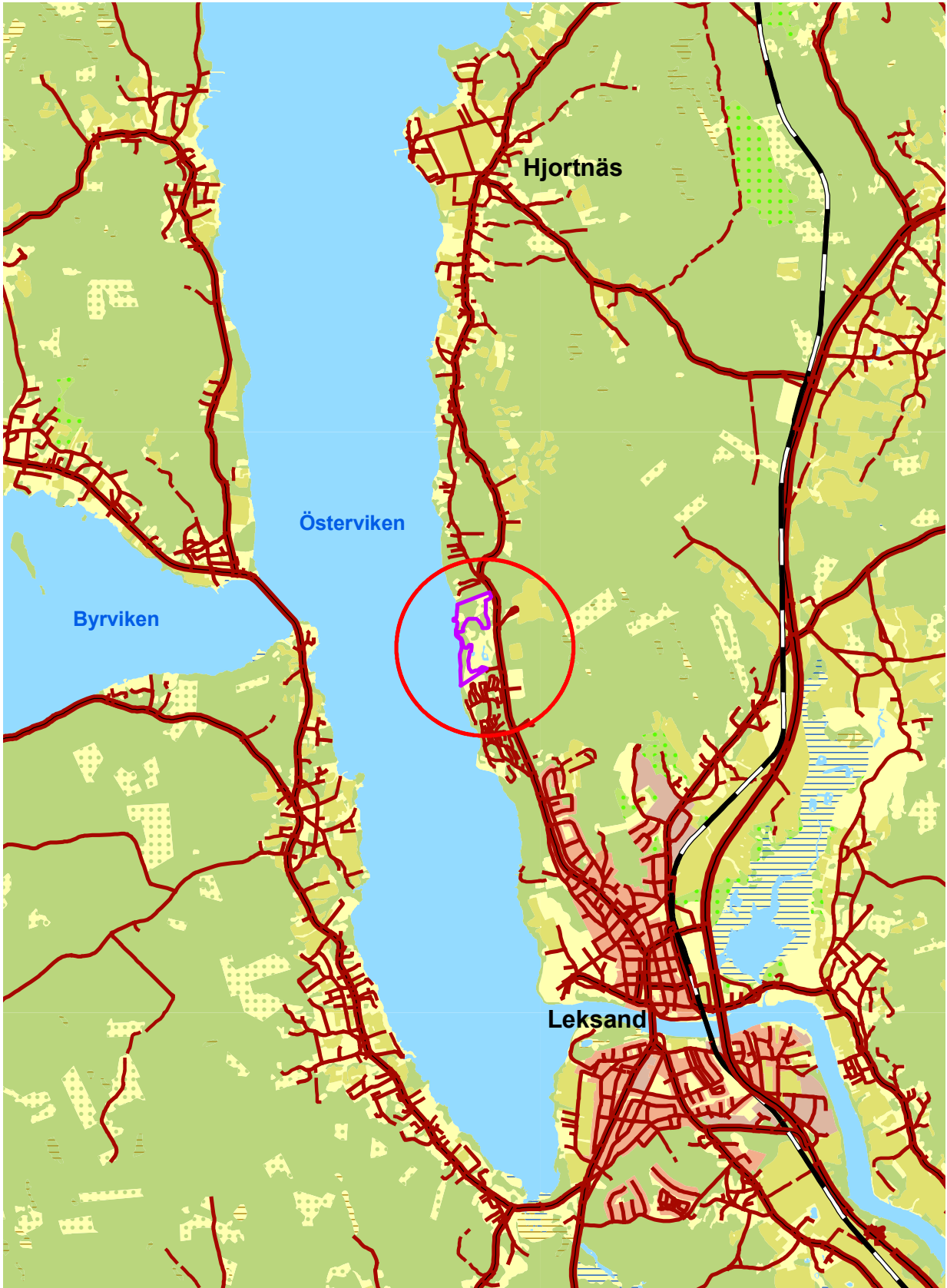
DM projektnummer: 1459

DM diarienummer: 67/10

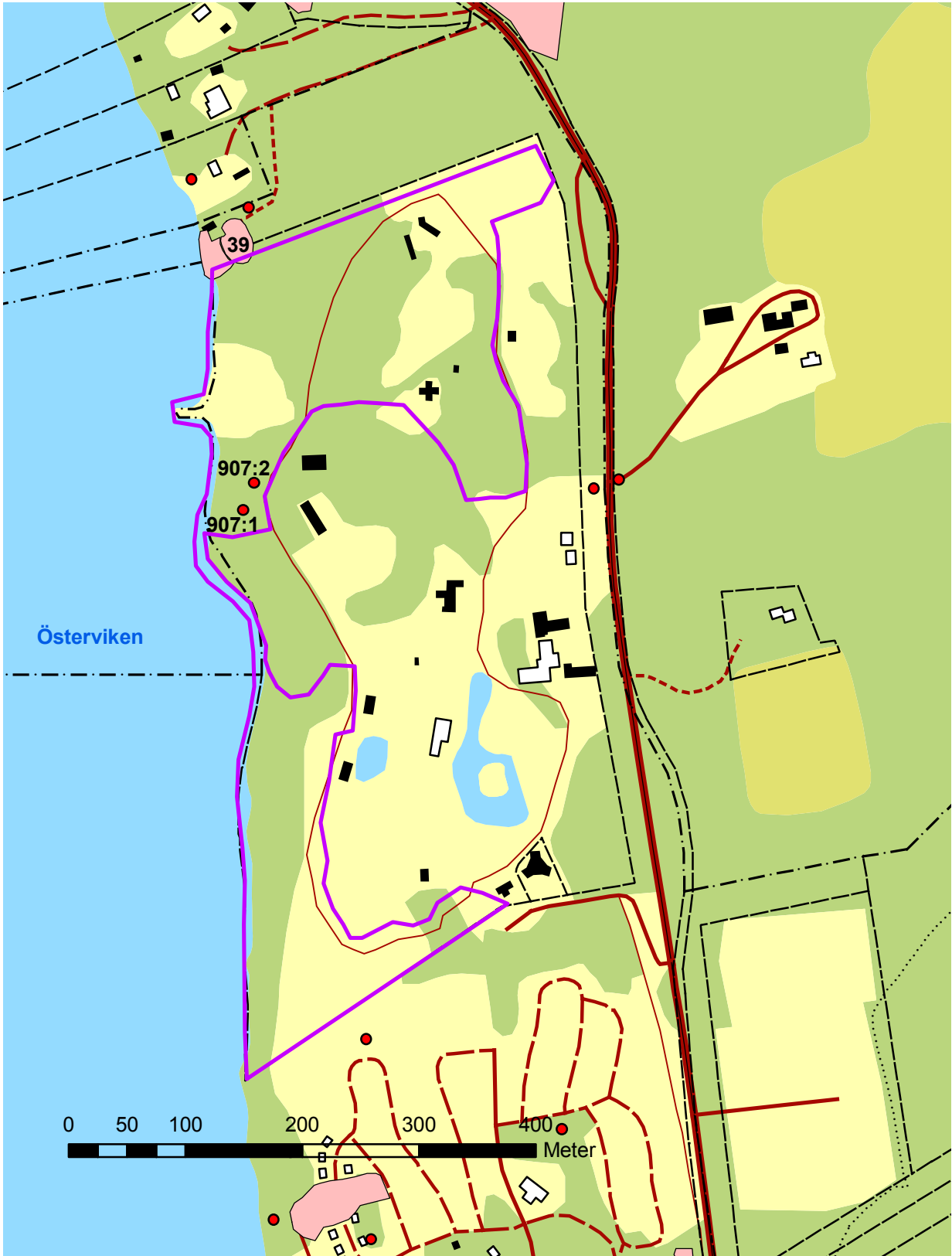
Arkeologisk personal: Greger Bennström

Projektansvarig: Fredrik Sandberg

Dokumentationsmaterialet förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsområdet inringat. Skala 1:50 000.

Figur 2. Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsområdet markerat med lila och de i texten omnämnda lämningsarna markerade med respektive nummer. Skala 1:5 000.